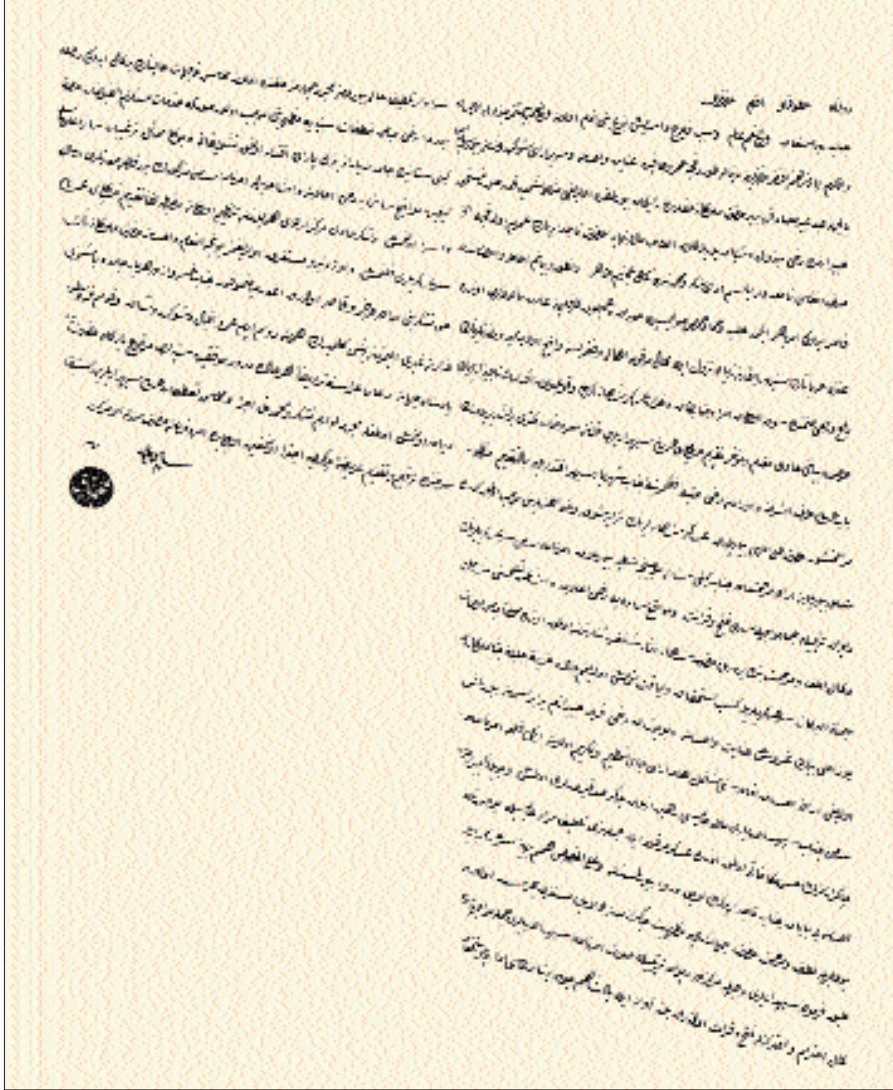

NÂMİK PAŞA

Nâmîk Paşa'nın Aneze aşiretinin isyanını bastırmadaki hizmetinden dolayı verilen mükâfata teşekkür için seraskerliğe yazdığı yazı (BA, İrade-Dahiliye, nr. 8040, leaf. 2)

917, 8040, 14790, 15714, 15755; BA, BEO, Amedî Kalemi, nr. 33/8; Cevdet, *Ma'rûzât*, s. 199, 222, 230-231; a.mlf., *Târih*, s. 191-194; a.mlf., *Tezâkir*, II, 51, 139, 151, 153; IV, 154, 188-190; *Mir'ât-ı Hakikat* (Miroğlu), tür.yer.; Lutfî, *Târih*, I-XV, tür.yer.; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî* (haz. Nuri Akbayar, s.nşr. Seyit Ali Kahraman), İstanbul 1996, s. 1227; Ali Fuat Türkogeldi, *Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiyye* (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1957, II, tür.yer.; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Seyirleri ve Sefâretnâmeleri* (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1968, s. 210-214; Danişmend, *Kronoloji*², IV, 192, 280, 309; Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul, ts. (Doğu-Batı Yayınları), s. 305-306; İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul 1983, s. 76; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1983, V, 160; VII, 3, 184, 210; VIII, 42, 221, 258, 358; a.mlf., "Mehmed Namık Paşa'nın Hal Tercümesi", *TV*, II/9 (1942), s. 220-227; Reşat Kaynar, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, Ankara 1985, s. 64, 66, 76; Ahmet Nuri Sinaplı, *Şeyhülüzera, Serasker Mehmed Namık Paşa*, İstanbul 1987; C. V. Findley, *Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Reform: Bâbîlî 1789-1922* (trc. Latif Boyacı – İzzet Akyol), İstanbul 1994, s. 115, 116; Şinasi Altundağ, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyamı Esnasında Namık Paşa'nın Yardım Talep Etmek Üzere 1832 Senesinde Memuriyet-i Mahsusa ile Londra'ya Gönderilmesi", *TTK Belleten*, VI/23-24 (1942), s. 229-251; a.mlf., "Namık Paşa'nın Londra Elçiliği", *TV*, II/12 (1943), s. 441-451; III/14 (1944), s. 127-136; III/15 (1949), s. 200-205; III/16 (1955), s. 16-18; Şehabeddin Akalın, "Mehmed Namık Paşa", *TD*, IV/7 (1953), s. 127-145.

ABDULLAH SAYDAM

NÂMÎ

(النামী)

Eb'ül-Abbâs Ahmed b. Muhammed
el-Missîsî ed-Dârimî en-Nâmî
(ö. 399/1008)

Hamdânî Hükümdarı
Seyfüddevle'nin saray şairlerinden.

Tahminen 309 (921) yılında Tarsus yakınlarındaki Massîsa'da (Adana-Ceyhan arasındaki Misis, Yakapınar) doğdu. Çocukluk ve gençlik yılları burada geçti. Soyu Temim kabilesinin kolu olan Dârim b. Mâlik'e dayanır. Kendisine "Nâmî" (yetişen, gelişen, artan) lakabının ne sebeple verildiği bilinmemektedir. Gençliğinde kasaplık yapan ve bu sebeple Serî er-Reffâ gibi rakiplerince hicvedilen Nâmî ilk öğrenimini Massîsa'da gördükten sonra tahsilini ilerletmek için Irak'a gitti. Ardından Halep'e geçerek Hamdânî Hükümdarı Seyfüddevle'nin saray şairi oldu ve onun için parlak methiyeler yazdı. Mütenebbî'nin gelişine kadar makamını koruyan Nâmî onun baş şair olmasıyla hasımları safında yer aldı, bu sebeple Mütenebbî'nin şiirlerinde yaptığı hatalara ve intihallere dair ilk eser yazarlardan biridir. Mütenebbî'nin 346

dan Hazine-i Hâssa nâzirliğine (1878) getirildi. Bu sırada Rusya ile yapılan görüşmelerde Osmanlı heyetinde ikinci delege olarak bulundu. Kıbrıs'ın İngilizler'e devredilmesine karşı çıkan devlet adamları arasında yer aldı. 1878'de Tophane müşirliği, çok geçmeden Umûr-ı Nâfia Komisyonu reisliği görevlerinde bulunduktan sonra bu komisyonun lağvedilmesi üzerine (1888) memuriyet hayatından çekildi ve ömrünün son beş yılını sakin bir hayat yaşayarak geçirdi. 14 Eylül 1892'de vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.

Şabâniyye tarikatından Kuşadalı İbrâhim Efendi müntesibiydi. Emlâk ve akar sahibi olup elinin sıklığı ile tanınmıştır. Beş padişah döneminde görev yapan Nâ-

mîk Paşa ikinci planda kalmakla beraber çeşitli alanlarda başarılı hizmetler ifa etmiş, vezâretteki kıdemi dolayısıyla şeyhülüzera unvanıyla anılmıştır. Dört evlilik yapmış, toplam on üç evlât sahibi olmuştur. II. Abdülhamid devri feriklerinden İbrâhim Paşa onun büyük oğludur. 1834'te takdim ettiği sefâretnamesi Londra ve Paris hakkındadır ve özellikle İngiltere'nin gelişmiş durumunu gözler önüne serer. Eser Londra'nın çeşitli görüntülerini sergileyen sulu boya resimlerle süslenmiştir (İÜ Ktp., TY, nr. 5985).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *HH*, nr. 12808, 23339, 23341, 37560-L, 46440-Ç, 46612-H, 46612-İ, 46662-Ğ; BA, *MD*, nr. 258, s. 99, 181; nr. 260, s. 93; BA, *İrade-Meclis-i Vâlâ*, nr. 4938; BA, *İrade-Dahiliye*, nr.

(957) yılında Halep'ten ayrılmasından sonra Hamdânî sarayı şairleri arasında rütbesi yeniden yükseldi. 399'da (1008) Halep'te vefat etti. Kaynaklarda ölüm tarihiyle ilgili olarak 370 (980), 371 (981) ve 400 (1009) yılları da zikredilir.

Arap dili ve edebiyatı alanında geniş bilgi sahibi olan Nâmî şiirde orijinal buluşları ile tanınıyor ve Seyfûddeve'nin saray şairleri arasında Mütenebbî'den sonra yer alıyordu. Ancak Mütenebbî ile Ebû Firâs el-Hamdânî'nin şöhreti onu gölgede bıraktığı için biyografi ve edebiyat eserlerinde lâıyk olduğu yeri alamamıştır. Zühayr b. Ebû Sülmâ ve Mervân b. Ebû Hafsa gibi titiz şairlerden olan Nâmî, bir kasideyi yedi ayda veya daha fazla bir zaman içinde bu hususta eski ve yeni şairlerin söylediklerini inceledikten sonra ortaya koyuyordu (Safedî, VIII, 96-99). Genellikle medih, hiciv ve tasvir temalarındaki şiirleri cinas, tîbâk (tezat), kinaye ve tevriye sanatlarının güzel örnekleriyle süslüdür. Bazı şiirlerinde Mütenebbî'nin etkisi görülen Nâmî, Serî er-Reffâ tarafından kendi şiirlerini çalmakla itham edilmiştir (*Dîvân*, s. 45, 178). İbn Bâbek'in de Nâmî hakkında bir hicviyesi mevcuttur (Safedî, VIII, 99).

Eserleri. 1. *Dîvân*. Nâmî'nin şiirlerinin bir kısmını Ebû Ali Ahmed b. Ali el-Hâim rivayet etmiştir. Ebû Ahmed b. Hallâb el-Halî'in derlediği ve 150 varak olduğu belirtilen divanı zamanımıza ulaşmamış, ancak Seâlibî onun divanından seçtiği 120 kadar beyte yer vermiştir (*Yetîmetü'd-dehr*, I, 241-248). Ali b. Muhammed eş-Şîmşâtî (ö. 377/987'den sonra), *Risâletü nakdi şî'ri Ebî Nađle ve şî'ri'n-Nâmî ve'l-ĥükmi beynehümâ* adıyla bir eser yazmıştır. Sabîh Redîf bazı kaynaklardan derleyerek oluşturduğu divanı *Şî'rü'n-Nâmî* adıyla neşretmiştir (Bağdad 1390/1970). Nâmî'nin bazı antolojilerde de şiirleri bulunmaktadır. 2. *Kitâbü'l-Emâlî*. Halep'teki ders halkalarında Arap dili ve edebiyatına dair tuttuğu notlardan meydana gelen eserde babası Muhammed el-Missîsî'den, ayrıca Ahfeş el-Asgar, İbn Dürüsteveyh, Ebû Bekir es-Sûlî ve İbrâhim el-Arûzî'den yapılmış rivayetler bulunur. Şair Bebbegâ, Ebû'l-Hattâb İbn Avn el-Harîrî ve Ebû Bekir el-Hâlidî kendisinden rivayette bulunanlar arasında yer alır. 3. *Kitâbü'l-Kavâfî* (Yâkût, I, 129), 4. *Risâle fi'l-keşf 'an 'uyûbi'l-Mütenebbî*. İbn Vekî bu eserden bazı nakiller yapmıştır (*el-Münşif*, vr. 49^a, 59^b, 60^a).

BİBLİYOGRAFYA :

Nâmî, *Şî'rü'n-Nâmî* (nşr. Sabîh Redîf), Bağdad 1390/1970, neşredenin girişi; Serî er-Reffâ, *Dîvân*, Beyrut 1411/1991, s. 45, 178; İbn Vekî, *el-*

Münşif, Berlin Königlich Bibliothek, nr. 7577, vr. 49^a, 59^b, 60^a; Ebû Mansûr es-Seâlibî, *Yetîmetü'd-dehr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1375/1956, I, 241-248; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 449-450; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, Beyrut 1411/1991, I, 129; II, 391; IV, 148, 411; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 125-127; Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 96-99; Yûsuf el-Bedîî, *eş-Şubhu'l-münebbî 'an ĥayşiyyeti'l-Mütenebbî* (nşr. Mustafa es-Sekâ v.dğr.), Kahire 1994, s. 80-81; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 153-154; M. Canard, *Sayf al-Daula*, Algier 1934, s. 298-299; Brockelmann, *GAL*, I, 90; *Suppl.*, I, 145; R. Blachère, *Un poète arabe du IVe siècle de l'hégire (Xe siècle de J.-C.)*: *Abou t-Tayyib al-Motanabbi*, Paris 1935, s. 133, 142; Sezgin, *GAS*, II, 503-504; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 617-621; A'yânü's-Şî'a, III, 107-109; İhsan Abbas, *Târîhu'n-nağdi'l-edebî 'inde'l-Arab*, Amman 1986, s. 270-271; Hannâ el-Fâhûrî, *el-Câmi' fi târîhi'l-edebî'l-Arabî*, Beyrut 1986, s. 873.

SÜLEYMAN TULÜCÜ

NÂMÛS

(النَامُوسُ)

Cebrâil, ilâhî kanun, şeriat, Tevrat gibi anlamlarda kullanılan bir terim.

Arapça'da nâmûs şeklinde kullanılan kelimenin aslı "kanun" anlamındaki Grekçe **nomostur**. Ancak bazı Arapça sözlüklerde kelimenin "sır saklamak, gizli söz söylemek" mânasındaki **nems** masdarından isim olduğu ve "sır ortağı; hile, tuzak; saklanılan yer" gibi mânalara geldiği, hayırlı sırların ortağına "nâmûs", kötü sırların ortağına "câsûs" denildiği belirtilmektedir (Cevherî, *eş-Şîhâh*, "nms" md.; *Meĥâyîsü'l-luġa*, V, 481; İbnü'l-Esîr, V, 119; *Lisânü'l-Arab*, "nms" md.; *Kâmus Tercümesi*, II, 1036).

Kur'ân-ı Kerîm'de nâmûs kelimesi geçmez. Vahyin başlamasıyla ilgili hadislerde kelimenin Varaka b. Nevfel tarafından zikredildiği görülmekte ve bunun İslâm kaynaklarında ilk kullanım olduğu anlaşılmaktadır. Bu hadislerle göre Hz. Muhammed ilk vahyin tesiriyle bir sarsıntı geçince Hz. Hatice, Câhiliye döneminde Hıristiyanlığı benimseyen ve Kitâb-ı Mukaddes hakkında mâlûmat sahibi olan amcası Varaka b. Nevfel'e giderek Resûlullah'ın yaşadıklarını anlatmış, bunun üzerine Varaka Hatice'ye, "Eğer bana söylediğin doğru ise Mûsâ'ya gelen nâmûs-i ekber ona da gelmiştir", tavaf esnasında karşılaştığı Hz. Peygamber'e de, "Şüphesiz sen Meryem oğlu İsâ'nın müjdelediği peygambersin ve Mûsâ'nın nâmûsunun benzeri bir hal üzeresin" demiştir. Bazı rivayetlerde Hz. Hatice'nin Resûlullah'ı da yanında götürdüğü ve Varaka'nın bu sözleri bizzat ona söylediği kaydedilmektedir (meselâ bk. *Müsned*, I, 312;

VI, 223, 233; Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 3, "Enbiyâ", 23; Müslim, "İmân", 252; İbn İshak, s. 102; İbn Hişâm, I, 238). Buhârî'nin bu rivayeti zikrettikten sonra nâmûs kelimesini, "Nâmûs kişinin sır ortağı olup başkasından gizlediklerini onunla paylaşır" şeklinde açıklaması ("Enbiyâ", 23) kelimenin "sır" anlamındaki Arapça "nems" kökünden geldiği kanaatine dayanmaktadır. Bu sebeple olayla ilgili rivayetlerde geçen nâmûs ve nâmûs-i ekber, "sır ortağı, gizli bilgiye sahip olan" mânası dolayısıyla Cebrâil diye anlaşılmıştır. Çünkü Allah başka hiç kimseye bildirmedikleri vahyi ve gayb bilgisini ona bildirmiştir (İbnü'l-Esîr, V, 119; Nevvî, II, 203; İbn Hacer, I, 56). Aynı olaya dair birkaç rivayette nâmûs yerine Cebrâil, başka rivayetlerde Mûsâ yerine veya onun yanında İsâ ismi de geçmektedir (Şâmî, II, 313, 324-325; İbn Hacer, I, 56). Ali b. Burhâneddin el-Halebî, Hz. İsâ isminin geçtiği rivayetlerin sahih olmadığını kaydeder (*İnsânü'l-uyûn*, I, 388).

Nâmûs kelimesi, İslâmî kaynaklarda vahyin gelişimi alâkalı rivayetlerde Cebrâil için kullanımı dışında Grekçe'de olduğu gibi "ilâhî kanun" ve özellikle "Mûsâ'ya gönderilen şeriat" (Tevrat) anlamında kullanılmaktadır. Peygamberlere "vâdu'n-nevâmîs" (kanun koyucu) denilmiştir. İbn Hişâm, Resûl-i Ekrem'in nübüvvetinin önceki peygamberler tarafından müjdelenmesi konusunu ele alırken Hz. İsâ'dan naklen aktardığı, "Nâmûstaki söz yerine gelsin" cümlesindeki "nâmûs" ile Tevrat'ın kastedildiğini belirtir (*es-Sire*, II, 63). Abdülkâhir el-Bağdâdî ise Nûh, İbrâhim, Mûsâ, İsâ, Muhammed gibi peygamberlerin şeriat sahibi olduğunu ifade etmek için "ashâbü'n-nevâmîs" tabirini kullanır (*el-Fark*, s. 179). İbn Teymiyye de nâmûs kelimesini sadece Varaka olayı ile ilgili hadiste Cebrâil karşılığı zikretmekte, başka yerlerde ise "Tevrat, Allah'ın kanunu, bir peygamberin (Muhammed) şeriatı, peygamberlere verilen şeriatlar" anlamında kullanmaktadır (Aydın, s. 68-69). Cürcânî *et-Ta'rifât*'ta kelimeyi "Allah'ın koyduğu şeriat" diye tanımlamaktadır. Ebû Hayyân et-Tevhîdî'nin *el-Muĥâbesât* adlı eserinin bir bölümü "en-Nâmûsü'l-ilâhî" başlığını taşır. Kalkaşendî dinî ilimler arasında ilk olarak peygamberlikle ilgili kanunlar (nevâmîs) ilmini zikreder (*Şubhu'l-a'sâ*, I, 543).

Grek kaynaklı felsefî eserlerin Arapça'ya çevrilmesinden itibaren nâmûs kelimesinin genellikle "kanun" ve "ilâhî kanun" anlamında kullanılışı oldukça yaygınlık kazanmıştır. Eflâtun'un *Kanunlar*'ının Fârâbî'ye ait özet bir tercümesi *Telĥîşu Nevâ-*